

MILE CSILLA¹–VÉGH KATALIN²–CSATH MAGDOLNA³–ÉGER ISTVÁNNÉ⁴–
 IVICZ MIHÁLY⁵–SCHATTAMANN ÁGNES⁶–TAKÁCS LÁSZLÓ⁷

A magyar és a szlovák kis- és középvállalkozói szektor innovációs teljesítményének összehasonlító elemzése

Abstract

Based on the European Innovation Scoreboard the study intends to provide a comparative assessment of the innovation performance of Hungary and Slovakia. The assessment extends to a wide range of indicators covering structural conditions, knowledge creation, innovation at the firm level, R&D expenditures. As catching-up countries Hungary's and Slovakia's innovation performances are well below the EU27 average, but the rate of improvement is above that of the EU average, especially in case of Slovakia. The low performance is attributable to both lagging innovation capabilities in the business sector and an insufficient contribution of public research organizations to the innovation system. There is a need for more stable governance of the innovation system and a more evidence-based approach to policy making in the area of science, technology and innovation policy.

1. Bevezetés

A tanulmány célja Szlovákia, illetve Magyarország innovációs teljesítményének, valamint ennek a teljesítmények a vizsgált országok versenyképességére gyakorolt hatásának elemzése. A téma aktualitását erősítik a világgazdasági recesszió által kiváltott problémák, és ezzel összefüggésben az innovatív gazdaságpolitikai lépések időszerűsége. A vizsgálat tárgyául választott két ország hasonló földrajzi, gazdasági és kulturális körülmények között, hasonló gazdaságpolitikai transzformációt maga mögött tudva, közel azonos esélyekkel léphetett be az európai versenytérbe. Fejlődési pályájuk azonban eltérő dinamikával bír. A gyakran „bezzeg országgént” emlegetett Szlovákia 2006-ban 8,9%-os gazdasági növekedést ért el, szemben a magyar 4%-kal (Index 2008). A makrogazdasági teljesítményen, munkatermelékenységen, valamint relatív költség-versenyképességen alapuló indexe (VEX) ugyanebben az évben előzte meg a magyar mutatót egy 2004-ben kezdődő erőteljes növekedési periódust követően. 2009 első negyedévében azonban a VEX jelentős mértékű, közel 5%-os visszaesést mutatott északi szomszédunknál (ugyanaz az arány Magyarországon 1,7%-os volt), amelyben jelentős szerepet játszott a konjunktúra-érzékeny szlovák járműipar recessziója (GKI 2009).

Gazdasági válságban a megújulás, az új ötletek, új módszerek alkalmazása különösen felértékelődik. Az innovációs teljesítmény a gazdaság mozgatórugójaként működve alakítja az egyes nemzetgazdaságok versenyképességét és határozza meg hosszú távon is az

¹ PhD, főiskolai docens – Kodolányi János Főiskola Gazdálkodási és Menedzsment Tanszék.

² PhD, főiskolai docens – Kodolányi János Főiskola Gazdálkodási és Menedzsment Tanszék.

³ Habil., egyetemi tanár – Kodolányi János Főiskola Gazdálkodási és Menedzsment Tanszék.

⁴ PhD, főiskolai docens – Kodolányi János Főiskola Gazdálkodási és Menedzsment Tanszék.

⁵ PhD, főiskolai tanár – Kodolányi János Főiskola Gazdálkodási és Menedzsment Tanszék.

⁶ Tanszéki munkatárs – Kodolányi János Főiskola Gazdálkodási és Menedzsment Tanszék.

⁷ PhD, főiskolai docens – Kodolányi János Főiskola Gazdálkodási és Menedzsment Tanszék.

országok helyét a nemzetközi erőterben. A globalizáció „virágkorában” éppen ezért elengedhetetlen az innovációs teljesítmény fokozása, az időről időre történő megújulás lehetőségének megteremtése. Különösen fontos ez a kis- és közepes vállalkozások esetében, ha figyelembe vesszük azt a tényt, hogy az EU-ban működő 23 millió kis- és középvállalkozás (kkv) – amely körülbelül az összes vállalkozás 99%-át teszi ki, és több mint 100 millió munkahelyet biztosít. A szektor tehát alapvető szerepet játszik a gazdasági növekedésben, a társadalmi kohézióban és a munkahelyteremtésben, az innováció egyik legfőbb forrása és elengedhetetlen a foglalkoztatás fenntartásához és növeléséhez (Európai Bizottság 2008).

2. Az innovációs teljesítmény mérése

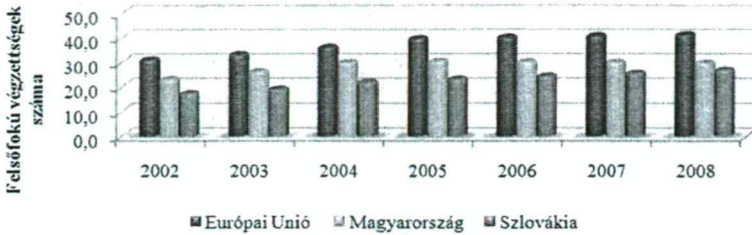
Az Európai Innovációs Eredménytábla (European Innovation Scoreboard, a továbbiakban EIS) 2001 óta követi nyomon az Európai Unió tagállamainak összesített, nemzetgazdasági innovációs teljesítményét. Az egyes országok összehasonlítását egy 29 indikátort magában foglaló, összesített innovációs mutató, az SII (Summary Innovation Index) teszi lehetővé, amely többek között kiterjed az innováció általános feltételeire, a tudásteljesítményekre és a tudás alkalmazására, a vállalkezési hajlandóságra, valamint a szellemi tőkére.

Az EU vezető innovátorai közé mindenekelőtt Finnország és Svédország, továbbá Németország, Dánia, és az utóbbi időben az Egyesült Királyság tartozik. Innovációs teljesítményét tekintve hazánk az uniós csatlakozás óta a *felzárkózó országok* kategóriájába tartozik. A felzárkózás üteme azonban évről évre lassult, ami számottevő pozícióvesztéssel is járt az ország számára. Az SII 2004-es közel 15%-os növekedési üteme 2005-ben már csak 5% körüli, majd 2006-ban –1% közelében érte el a mélypontját. Ebben az évben nem csak a növekedési ütem, de maga az index is visszaesett, Magyarország a leszakadó országok kategóriájába csúszott. A folyamat 2007-től megfordulni látszik, a 2008-as mutató azonban a korábbi fejlődési ütemet nem tudta megismételni. Szlovákia hazánkhoz hasonló utat járt be, azzal a különbséggel, hogy ott már 2005-ben közel nullára esett vissza az összesített innováció mutató javulási rátája. 2006-tól Szlovákia is lassú fejlődésnek indult, azóta hasonló értékű indexével kb. 1%-kal magasabb az éves fejlődési üteme, mint hazánkknak (EIS 2008).

3. A vizsgált országok innovációs teljesítménye

3.1. Oktatás, képzés

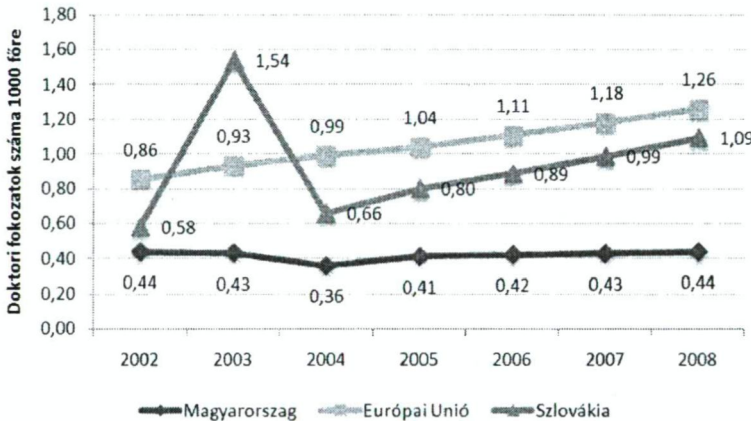
Az oktatás és képzés helyzete az innovációs teljesítmény kiinduló pontját jelenti. Az SII öt különböző mutató vizsgálatával méri fel az egyes országok teljesítményét. A mutatók kiterjednek a felsőfokú végzettséggel, illetve doktori fokozattal rendelkezők arányára, az élethosszig tartó tanulásban résztvevők arányára, valamint a fiatal korosztály iskolázottsági szintjére. A felsőfokú képesítések lakossághoz viszonyított aránya mindkét vizsgált országban az uniós átlag alatt marad, akár az évente megszerzett diplomák számát, akár a 25–65 éves korosztályban felsőfokú képesítéssel rendelkező állampolgárok számát vesszük alapul. Hazánkban aggodalomra ad okot, hogy az előbbi mutató csökkenő, míg az utóbbi emiatt lassulva növekvő tendenciát mutat.

1. ábra. Friss diplomások 1000 főre vetített száma társadalom- és műszaki tudományok területén a 20–29 éves korosztályban

(Forrás: PRO-INNO Europe European Innovation Scoreboard 2008. adatbázisa alapján saját szerkesztés. <http://www.proinno-europe.eu/index.cfm?fuseaction=page.display&topicID=437&parentID=51#>)

Hasonló a helyzet a doktori fokozatok számát tekintve. Hazánk ennél a mutatónál mélyen az EU-átlag alatti teljesítményt mutat fel stagnáló tendenciával, míg Szlovákia mutatója egyre jobban megközelíti az európai számokat.

2. ábra. Friss doktori fokozatok 1000 főre vetített száma társadalom-, műszaki és humán tudományok területén a 25–34 éves korosztályban

(Forrás: PRO-INNO Europe European Innovation Scoreboard 2008. adatbázisa alapján saját szerkesztés. <http://www.proinno-europe.eu/index.cfm?fuseaction=page.display&topicID=437&parentID=51#>)

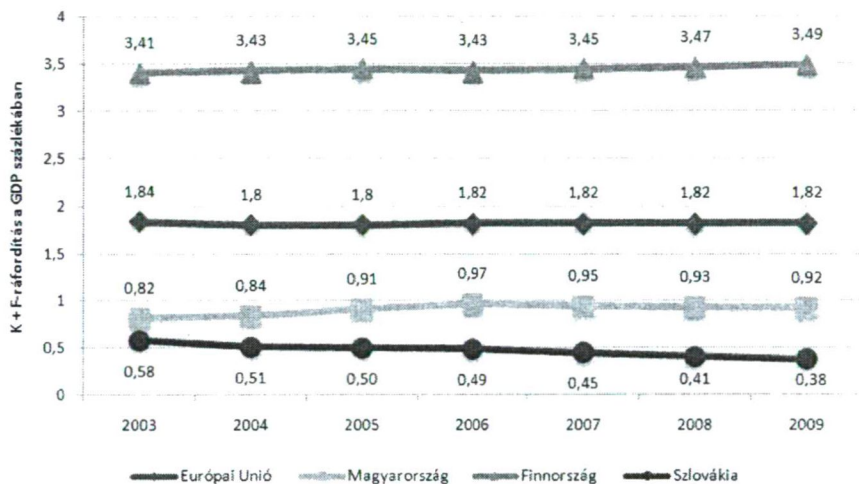
Szlovákiában hosszú távon gondot jelenthet azonban a képzés támogatásának csökkenése. Az 1989–2008/9 közötti időszakban a felsőoktatási és PhD-képzés hallgatóinak száma 3,5-szörösére emelkedett, míg a szektorra fordított állami kiadások a GDP 0,89%-áról 0,66%-ra csökkentek. A szűkre szabott támogatás nem tett jót az egyetemi kutatásoknak sem: egy szlovák egyetem sem került be a 2009-es „top 500 World Universities” kategóriába (Index 2009).

Mindkét országban drámai az elmaradás az élethosszig tartó tanulás tekintetében. Szlovákiában a 25–64 év közötti lakosság 3,5, Magyarországon pedig csupán 3,2%-a frissíti rendszeresen tudását. Az uniós átlag 9,9%, miközben az innováció vezető országok 25–30% közötti eredményeket érnek el.

Egyetlen olyan mutató van az oktatás és képzés területén, ahol mindkét ország megelőzi az EU-átlagot, ez pedig a fiatal, 20–24 éves korosztály iskolázottsági szintje. A legalább középfokú végzettséggel rendelkező fiatalok aránya Magyarországon 86,2%, Szlovákiában 90,9% volt 2008-ban. Az eredmény feltehetően az iskolarendszer működésének és az iskolaköteles korhatár szabályozásának is köszönhető.

3.2. Kutatás-fejlesztés ráfordításai

Az Európai Unió versenyképességének növelése érdekében a Lisszaboni Stratégia 3%-os ajánlást fogalmazott meg, a GDP-ből kutatás-fejlesztésre fordítandó összegre (Council of the EU 2000). Ezt az ajánlást azonban mindössze két EU-tagállam tartja be: Finnország és Svédország. Az uniós átlag 1,82%, Magyarország teljesítménye 0,92, míg Szlovákiáé mindössze 0,38%. Ezzel a teljesítményével Szlovákia a leggyengébb eredményt felmutató országok egyike; az európai mutató alig egyötödét (0,38%), éri el, ezen belül pedig az üzleti szféra ráfordítása mindössze 0,13%. A vállalkozások aktivitása egy ideje csökkenő tendenciát mutat, amit a stagnáló állami ráfordítások nem tudnak kompenzálni, így az összesített mutató folyamatosan távolodik a többi európai ország teljesítményétől.

3. ábra. K + F-ráfordítások a GDP százalékában

(Forrás: PRO-INNO Europe European Innovation Scoreboard 2008. adatbázisa alapján saját szerkesztés. <http://www.proinno-europe.eu/index.cfm?fuseaction=page.display&topicID=437&parentID=51#>)

3.3. Kis- és közepes vállalkozások teljesítménye

A vizsgált szektor innovációs teljesítménye mindkét országban jelentősen gyengébb az EU átlagánál. Az értékelés alapját négy mutató képezi. Az első esetben a kkv-k házon belül elvégzett önálló innovációs tevékenységét vizsgáljuk (az összes kkv %-ában), amelyben Szlovákia az uniós átlag felét, míg hazánk annak valamivel több, mint egynegyedét éri el. Valamivel kedvezőbb képet mutat a más vállalatokkal közös együttműködésben megvalósított innováció aránya, amelyben Magyarország 6,48, Szlovákia 7,63%-ot ér el (az összes kkv arányában) az európai 9,85%-hoz képest. A szlovák kis- és közepes vállalkozások nagyobb innovativitása az új módszerek, technológiák használati arányában is megnyilvánul. Az összes kkv arányában a szlovák kis- és közepes vállalkozások 23,7%-a vezet be valamilyen termék-technológiai innovációt és a mutató növekvő tendenciát mutat, míg hazánkban ugyanez az indikátor 2006 óta folyamatosan csökken, jelenleg 16%-on áll (az uniós átlag 32%). Kevés kkv alkalmaz szervezeti- és/vagy marketing innovációt, és összességében alacsony az alkalmazott innovációnak köszönhető munkaerő-, energia- és nyersanyagköltség megtakarítás.

4. Következtetések

Az európai összesített innovációs mutató alapján elvégzett elemzés bizonyítja, hogy hatékony innovációs teljesítmény nélkül a versenyképesség hosszú távú növekedése nem képzelhető el még egy olyan országban sem, ahol egy korábbi átgondolt gazdaságpolitikai lépéssorozat alapvetően dinamikus gazdasági növekedést produkált. Jelen gazdasági helyzetben Szlovákiának minden korábbinál nagyobb szüksége van innovációs teljesítményének növelésére, jól működő iparágai versenyképességének megtartásához. Hazánk pozíciójának erősítése érdekében ugyancsak átgondolt gazdaságpolitikai lépésekre, továbbá politikai stabilitásunk megerősítésére van szükség. Az utóbbi tekintetében az IMD – Institute for Management Development – Gazdaságkutató Intézet (Svájc, Lausanne) legfrissebb, 2009. évi elemzése szerint a vizsgált 57 ország közül a 45. helyre szorultunk, ami jelentősen visszaveti versenyképességünket (Szlovákia a 33. helyen áll).

Az innovációs folyamat alapját képező oktatás, illetve képzés területén a két ország alapvetően jó endogén potenciállal rendelkezik, hiszen a fiatalok képzettségi szintje uniós átlagon felüli. Következésképpen a hangsúlyt elsősorban a felsőoktatás erősítésére, valamint a doktori fokozatok számára kell helyezni.

Gondot okoz azonban a kutatás-fejlesztésre fordított GDP-arányos összeg alacsony aránya. Ez különösen Szlovákiában jelent sürgető feladatot, de a magyar gazdaságpolitikát is komoly, átgondolt lépésekre kényszeríti. Ez egyaránt jelenti a finanszírozás kérdésének megoldását, valamint az intézményi/minisztériumi háttér szakszerű kialakítását és működtetését. Mindkét országban problémát okoz a kutatási eredmények gyakorlati alkalmazása, az akadémiai és az üzleti szektor közötti laza kapcsolat. A kooperáció erősítése, valamint a vállalkozóbarát üzleti környezet megteremtése mind a szlovák mind pedig a magyar gazdaságpolitika halaszthatatlan feladata.

Összességében elmondható, hogy mind a kis- és középvállalkozói szektor, mind pedig az SII többi indikátora tekintetében konkrét, átgondolt intézkedéssorozatra van szükség. Az előbbinek jó alapot teremthet az európai kisvállalkozói intézkedéscsomag, amely a kkv-k működését hátráltató akadályok felszámolásával, valamint a „gondolkozz először kicsiben” elv elfogadtatásával igyekszik hozzájárulni a szektor hatékony működéséhez és növekedéséhez.

Irodalomjegyzék

- Európai Bizottság* (2008): A Bizottság közleménye a Tanácsnak, az Európai Parlamentnek, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. „Gondolkozz előbb kicsiben!” Európai kisvállalkozói intézkedéscsomag: „Small Business Act” URL> <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0394:FIN:HU:PDF>
- European Innovation Scoreboard* (EIS) (2008): Comparative analysis of innovation performance. ProInno Europe, 2009.
- GKI Gazdaságkutató Zrt.* (2009): A GKI – Microsoft versenyképességi és üzleti környezeti indexei – 2009. szeptember. http://www.gki.hu/hu/novelties/vexux/091016_vexux.html
- Index* (2009): Összemegy a szlovák tigris. <http://index.hu/gazdasag/magyar/slo081211/>
- PRO-INNO Europe* (2008): European Innovation Scoreboard 2008. adatbázisa <http://www.proinno-europe.eu/index.cfm?fuseaction=page.display&topicID=437&parentID=51#>
- Council of the European Union* (2000): Conclusions of the European Lisbon Council, SN 100/00, 23–24. March 2000.